

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА НА ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ – КРИТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДЕФИЦИТИТЕ

Гл.ас.д-р Генчо Вълчев
Бургаски свободен университет

THEORY AND PRACTICE OF THE INCLUSIVE EDUCATION IN BULGARIA – ANALYSIS OF THE DEFICITS

Gencho Valchev
Burgas Free University

***Abstract:** During the last years in the European and global educational practice and in Bulgaria there were real changes in the special education, consisting of the establishment of a complex system (legal, financial-material, methodological, staff and other measures) for integration and offering equal opportunities for education of children with special educational needs. This article is an attempt to determine and analyze the problems, which appear in the process of integration of children with special needs. The accent is on the strategic ideas and approaches and their genesis, the adequacy of the legal base and its application, the administration of the process on all levels, which appear in the real process of integration.*

***Key words:** special education, strategic ideas and approaches, administration of the process, adequacy of the legal base and its application*

В основата на успешната интеграция на хората с увреждания стои еволюцията на социално-философските и методологическите принципи и конкретните методически подходи в работата на педагозите, специалните педагози, родителите и всички субекти на този процес. В европейската и световна образователна практика и у нас в специалното образование настъпиха реални промени, изразяващи се създаването на комплексна система (нормативни, финансово-материални, методически, кадрови и др. мерки) за интеграция и предлагане на равни възможности за обучение на деца със специални образователни потребности. Трудно е да се дефинират и анализират всички проблеми, които възникват в процеса на интеграция на децата със специални потребности. Затова акцентирам върху стратегическите концепти и тяхната реализация, адекватността и актуалността на нормативната база, администрирането на приобщаващия процес на всички нива, кадровото осигуряване.

Критически анализ на статуквото

Процесът на интегриране на деца със специални образователни потребности не се случваше според очакванията, защото беше събъркана самата стратегическа рамка по отношение ролята на *човешкия фактор*. Какво имам предвид:

1. Ресурсните центрове (с малки изключения) не са в състояние да осигурят необходимите специалисти, освен ресурсни учители (тифлопедагози, сурдопедагози, логопеди и др.специалисти).

2. Кадровата и квалификационна политики в системата на образованието са неадекватни, защото:

- Количеството на наличните специалисти за работа с деца със специални образователни потребности не съответства на обективните потребности ;

- Качеството на предлаганата услуга не е достатъчно добро, защото:

- специален педагог и ресурсен учител не са идентични понятия, поради специфичните особености на тяхната квалификация. Специалният педагог е обучен да работи в среда на деца със специални потребности, а ресурсният учител работи в интегрираща(смесена) среда. Изключение правят завършилите магистратура „Ресурсен учител“;

- голяма част от ресурсните учители са с недостатъчна или неподходяща квалификация, за да изпълняват компетентно и качествено задълженията си, съобразно спецификата на работата.

- Педагозите и непедагогическия персонал в училищата и детските градини не са обучени да работят с деца със специални образователни потребности и на професионални взаимодействия в мултидисциплинарни екипи.

- Това налага допълнителна квалификация на всички специални педагози, които работят и ще работят с деца със специални образователни потребности в общообразователното училище и детската градина.

- Допълнителна квалификация трябва да придобие и педагогическия и непедагогическия персонал в общообразователните училища и детските градини. Специална квалификация трябва да преминат директорите, които ще мениджират и контролират приобщаващия процес.

3. Липсва РЕГЛАМЕНТИРАНА приемственост между детската градина и училището.

4. Проблеми на административния капацитет - колкото и да са добри разработените политики за решаване на даден проблем, резултатът от прилагането им е пряко зависим от капацитета на администрацията, която ги прилага.

Слабости:

- Не са точно регламентирани съподчинителните връзки и не е ясна и ефективна системата за контрол на кадрите на Ресурсните центрове, работещи на територията на общообразователното училище, което създава условия за възникване на конфликти. В този аспект съществува организационен и управленски вакуум.

- Наблюдава се неспособност за дългосрочно мислене, стратегическо планиране и предварителна визия за желания резултат. Резултат: слаба и противоречива нормативна база;

- Липса на навици за мащабно партниране с други обществени субекти и склонност към тясно-административно разбиране на промяната (промяна отгоре). Резултат: кръгът на субектите, участващи в обсъждане на важни проблеми и изготвяне на стратегии за решаването им е твърде ограничен, като по този начин развиването на идеи се замества от защитаване на интереси;

- Недоверие към външни на системата субекти. Резултатът: липсата на нагласи и навици за партниране, както и следването на отбранително поведение в случаите, когато включването в партньорства е неизбежно (има заповед от по-високостоящ, например);

5. Действащата стратегия за финансиране на процеса е неадекватна на икономическите реалности в Република България и създава условия за монополизъм и нелоялна конкуренция. Не дава възможност за адекватно стимулиране на кадрите и повишаване на квалификацията им. Подписва конкурентното начало.

Аргументи:

- 90 % от специализираната образователна издръжка на децата със специални образователни потребности отиват директно в ресурсните центрове;

- Само 10 % отиват в общообразователното училище, което не позволява на директорите на общообразователни училища да квалифицират, мотивират и стимулират педагогическия и непдагогическия персонал, който работи с деца със специални образователни потребности;

- Съществува монопол от страна на ресурсните центрове за предоставянето на специализираните услуги за децата със специални образователни потребности;

- Липсва свободен пазар на специализираните услуги за деца със СОП, което ограничава конкуренцията и лишава родителите от правото им да изберат най-добрата институция за своите деца;

- Разпределението на средствата по този начин не позволява възникването и развитието на алтернативни институции (например частни Ресурсни центрове и други подобни институции), които да конкурират услугите, предлагани от сегашните Ресурсни центрове.

6. Налице са дефицити от методологически и методически характер, пряко рефлектиращи върху педагогическата практика:

- все още не е стандартизирана и унифицирана терминологичната и понятийна база с която се работи, което затруднява екипната работа;

- отклоненията в развитието на децата със специални образователни потребности не са “педагогизирани”, т.е характеристиките на отделните «специфики» имат клиничен акцент, но не показват на педагозите ясни дефицити и капацитети на детето, с което се възпрепятства възможността да се планират и осъществяват реални цели и педагогически процеси;

- липсват ясни методически указания в разработването на индивидуалните учебни програми за децата със специални образователни потребности често пъти е формално и следователно – неефективно; [по И.Дерижан,2011]

- липсва психологическа подкрепа и консултиране за учителите, непдагогическия персонал и родителите по отношение на евентуални възникващи затруднения с децата със специални образователни потребности [по И.Дерижан,2011];

- липсват дидактически технологии за работа с отделните групи деца със специални образователни потребности;

- липсват дидактични материали и пособия за индивидуална работа с деца със специални образователни потребности[по И.Дерижан,2011].

7. Нормативната уредба, регламентираща ПРОЦЕСА НА РЕАЛИЗАЦИЯ на стратегическите принципи на приобщаващото образование не е достатъчно адекватна по отношение на:

- съподчинителните връзки и отговорностите на субектите в процеса;
- регламента на родителското участие;
- оценяване на обучителния ресурс на децата със СОП;
- състав, численост, организация на работата на класовете в общообразователното училище и групите в масовата детска градина, в които има деца със специални образователни/обуяителни потребности;
- учебна документация.

Изграждането на нова визия за СТРАТЕГИЯ изисква:

1. Промяна на базисната философия за организация на процеса в посока „детето в центъра”.
2. Ревизия на компонентите на общата стратегия за приобщаващо образование (интегрирано обучение) във всички аспекти, посочени в горното изложение (особено в разпределението на финансовия ресурс в посока пазарни отношения).
3. Разработване на адекватна многоцелева програма за промяна на нагласите на обществото към хората с увреждания и в частност към децата със специални образователни потребности.
4. Оптимизация на подкрепящата среда чрез система от регламентирани мерки.
5. Изработване на гъвкава, но и достатъчно категорична нормативна уредба, която стимулира активното участие в процеса на всички субекти и институции.

Литература:

1. Вълчев, Г. Интегрирането на деца с увреждания в общообразователното училище – проблеми, специфика, перспективи, Годишник на БСУ, том XVII, 2007
 2. Дерижан,И., Г. Вълчев, Стратегически и организационно-административни проблеми при включването на деца със специални потребности в масовите детски градини и общообразователните училища, Ст. Загора, 2011г.
 3. Дерижан,И, Дерижан,И, Социалната работа с деца – съвременни концептуални и технологични детерминанти, годишник на БСУ, Бургас, 2008г.
 4. Министерството на образованието и науката. НАРЕДБА № 1 ОТ 23 ЯНУАРИ 2009 Г. ЗА ОБУЧЕНИЕТО НА ДЕЦА И УЧЕНИЦИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ И/ИЛИ С ХРОНИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ. обн. ДВ. бр.11 от 10 Февруари 2009г.
- The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. World Conference on Special Needs Education: Access and Quality. Salamanca, Spain, 7- 10 June 1994, UNESCO